

УДК 159.9 (075)

Особливості материнського ставлення до дітей та батьківства в сім'ях працівників органів внутрішніх справ

Прасол М.І.

Батьківство є суттєвим життєвим призначенням, важливим станом та значущою соціально-психологічною функцією кожної людини, а особливо жінки. Дана стаття висвітлює проблему батьківства та материнського ставлення, як соціально-психологічного феномену, а також особливості виховання та ставлення до дитини матерів-працівників міліції. В даній статті аналізується література в якій розглядається проблема батьківства, материнства та материнського ставлення. Також досліджується неусвідомлюване ставлення жінок-працівників органів внутрішніх справ до родини та дитини.

Ключові слова: родина, батьківство, материнство, виховання, материнське ставлення.

Родительство является существенным жизненным предназначением, важным состоянием и значимой социально-психологической функцией каждого человека, особенно женщины. Данная статья освещает проблему родительского и материнского отношения, как социально-психологического феномена, а также особенности воспитания и отношения к ребенку матерей работников милиции. В данной статье анализируется литература в которой рассматривается проблема родительства, материнства и материнского отношения. Также исследуется бессознательное отношение женщин-сотрудников органов внутренних дел к семье и к ребенку.

Ключевые слова: семья, родительство, материнство, воспитание, материнское отношение.

Parenthood is a vitally essential destiny, an important state and a significant social-psychological function of every person, especially a female. The article covers the problem of parental and maternal attitude as a social-psychological phenomenon, as well as the peculiarities of upbringing and treatment of their children by mothers-employees of militia. The article analyses the literature on the problem of parenthood, maternity and maternal attitude. Unconscious attitude of female employees of internal affairs agencies to their families and children is also studied.

Key words: family, parenthood, maternity, upbringing, maternal attitude.

Постановка проблеми. У сучасній вітчизняній психологічній науці прийнято вважати, що батьківство-це соціально психологічний феномен, який включає в себе емоційно та оціночно забарвлену сукупність знань, уявлень і переконань відносно себе, як батька або матері, яка реалізується в усіх проявах поведінкової складової батьківства [Овчарова Р.В., 2003]. Батьківство є суттєвим життєвим призначенням, важливим станом та значущою соціально-психологічною функцією кожної людини. Те, від чого залежить батьківство та як можна впливати на процес його формування, на наш погляд, представляє собою значиму соціально-психологічну проблему.

Материнство-це одна з важливих соціальних жіночих ролей, тому, не дивлячись на те, що потреба бути матір'ю закладена в жіночій природі, суспільні норми і цінності роблять визначальний вплив на його зміст і прояв у кожній конкретній жінки. Дослідження другої половини 20-го століття, свідчать, що у становленні та реалізації материнсько-дитячої взаємодії центральним і визначальним є материнське ставлення. Саме воно лежить в основі всієї поведінки матері, тим самим створюючи унікальну для дитини ситуацію розвитку, в якій формуються її індивідуально-типологічні й особистісні особливості. Вважається, що «норми материнського ставлення» немає, оскільки зміст материнських установок змінюється від епохи до епохи. В той же час завжди існували явища, які в усі історичні періоди вважалися такими, що відхиляють прояви материнського ставлення. Вони могли мати більш приховані або відкриті форми.

Само поняття «материнське ставлення» зараз нестрого визначене і не загальноприйнятне. Материнське ставлення не виникає одномоментно, відразу після народження дитини, а проходить цілий шлях становлення і має тонкі механізми регуляції, свої сензитивні періоди та стимули запуску. Отже, під материнським ставленням треба розуміти комплекс поведінкових, когнітивних та емоційно-оцінних компонентів, які в сукупності виявляються як її ставлення до дитини в кожному момент їхньої взаємодії.

Проблемі материнства та батьківства в сучасній науці присвячена достатня кількість праць (Добряков, Ейдемиллер, Дружинін, Юстіцкіс, Нікольська та інші 2000-2007, Філіпова, Цареградська, Ейдемиллер 2002, Л.А. Кулик, Н.І. Берестов "Сімейне виховання", Мухіна, Люблінська та інші), але бракує наукових досліджень, які б описували особливості материнства і виховання дітей у жінок, які виконують особливу професійну діяльність. А саме, специфіка професійної діяльності працівника міліції (жінки), такі вимоги професійної діяльності як: робота в особливих умовах, брак часу на виховання дітей, робота з не благадійними верствами населення, ненормований робочий день та інше, негативно впливає на родинні відносини в цілому і на материнське ставлення зокрема.

Аналіз останніх публікацій. Е.Г. Ейдемилер визначав основні характеристики типів виховання дитини: ступень гіперпротекції; задоволеність потреб; вимоги, які висуюються дитині; санкції, які накладаються на неї; виховна невпевненість батьків [Ейдемилер Е.Г., 2007]. Е.Роу досліджував такі характеристики взаємовідносин: емоційне прийняття – неприйняття, наявність – відсутність контролю, стимулювання – не стимулювання активності дитини [Овчарова Р.В., 2007]. О.Т. Соколова акцентує увагу на відношеннях матері та дитини (не обох батьків) і виділяє наступні стилі виховання: «Співробітництво» - в спілкуванні підтримуючі

висловлювання перевищують відхиляючі; «Ізоляція» - сумісні рішення в родині не приймаються, дитина ізолюється і не хоче ділитися своїм внутрішнім світом з батьками; «Суперництво» - спілкування характеризується протистоянням, критикою, що є наслідком реалізації потреби у самотвердженні та симбіотичного зв'язку; «Псевдоспіробітництво» - партнери проявляють егоцентризм та мотивація сумісних рішень не ділова, а ігрова [Овчарова Р.В., 2003].

Актуальність психологічного вивчення материнства продиктована суперечністю між гостротою демографічних проблем, пов'язаних зі зниженням народжуваності, величезною кількістю сімей, що розпадаються, з лавиноподібним збільшенням кількості соціальних сиріт, із зростанням кількості випадків жорсткого поводження з дитиною і не розробленістю програм соціальної та психологічної допомоги сім'ї, в першу чергу, жінці.

Об'єктом дослідження - психологічні особливості материнського ставлення.

Метою дослідження було виявити особливості материнського ставлення до дитини в сім'ях працівників ОВС.

В дослідженні приймали участь дві групи матерів, які мають дітей дошкільного віку: першу групу склали матері, які працюють в ОВС, загальна кількість яких - 35 осіб. До другої групи увійшли матері, які працюють в інших державних установах, у кількості - 20 осіб.

В дослідженні були використані наступні психодіагностичні методи: методика «Діагностика батьківського ставлення» (А.Я. Варга і В.В. Століна) та методика «Колірний тест відношень», при проведенні якої досліджувалося неусвідомлюване ставлення до родини, чоловіка та дитина (для визначення неусвідомлюване материнського ставлення в даній статті висвітлене ставлення жінок до родини та дитини).

Як свідчать дані наведені в таблиці 1, серед жінок першої групи найчастіше зустрічається такий тип ставлення до дітей, як «Інфантилізм» ($71,01 \pm 32,91$). Це свідчить про те, що матері працівники ОВС на відміну від жінок, які працюють в інших державних установах бачать дитину молодшою в порівнянні з реальним віком, інтереси, захоплення, думки і відчуття дитини здаються їм дитячими, несерйозними, вони не довіряють своїй дитині, у зв'язку з цим вони прагнуть захистити її від труднощів життя і строго контролювати.

Таблиця 1

Типи батьківського ставлення в групах досліджуваних (в балах)

Типи ставлення до дітей	Матері першої групи	Матері другої групи	t	P
Ухвалення	38,48±32,98	49,60±6,72	1,93	-
Кооперація	18,21±17,21	46,61±6,22	8,81	0,001
Симбіоз	67,11±30,34	74,62 ±5,73	1,42	-
Авторитарна гіперсоціалізація	51,53±35,95	77,33 ±5,21	4,17	0,001
Інфантилізм	71,01±32,91	67,03 ±4,53	0,70	-

Також у матерів, які працюють в ОВС поширений тип ставлення «Симбіоз» ($67,11 \pm 30,34$). Це свідчить про те, що вони постійно відчувають тривогу за дитину, дитина їм здається маленькою і беззахисною, їх тривога підвищується, коли дитина починає автономізуватися через обставини, оскільки по своїй волі вони не надають їй самостійності, але треба зазначити, що у матерів із другої групи цей показник вищий.

Найпоширеніший стиль виховання серед досліджуваних жінок другої групи була «Авторитарна гіперсоціалізація» ($77,33 \pm 5,21$). Це свідчить про те, що матері цієї групи на відміну від жінок співробітників ОВС не дуже вимагають від своїх дітей слухняності і дисциплінованості, проте вони прагнуть нав'язати дитині в усьому свою волю, а також вони не в змозі оцінювати ситуацію з погляду дитини. Також у жінок другої групи значно частіше представлений, у порівнянні з жінками першої групи, такий тип ставлення до дітей, як «Кооперація» ($46,61 \pm 6,22$). Це свідчить про те, що матері другої групи більш ніж жінки працівники міліції зацікавлені у справах і планах своїх дітей, більше прагнуть допомагати і співчувати їй.

Неусвідомлюване ставлення до родини та дитини проведено нами за допомогою методики «Колірний тест відношень». Отримані дані відображено в таблицях 2, 3, 4.

Таблиця 2

Середні ранги понять у групах досліджуваних (в балах)

Поняття	Матері першої групи	Матері другої групи	t	p
Родина	1,90±1,66	3,00±1,26	2,82	0,05
Дитина	3,20±1,93	3,80±1,33	1,33	-

З даних наведених у таблиці 2, видно, що матері, які працюють в ОВС і матері, які працюють в інших державних установах мають достатньо позитивне ставлення до родини та дитини. Але при цьому відзначимо, що матері працівники міліції більше цінують родину в цілому. По відношенню до поняття «Дитина» між матерями двох груп досліджуваних розбіжності не досягають рівня статистичної значущості.

Можливо, вища цінність сім'ї для жінок працівників ОВС пов'язана не стільки з оцінкою

родини, як такої, скільки з оцінкою власних зусиль, які витрачає жінка на створення сім'ї і підтримку родинних відносин, що достатньо складно при особливих вимогах професійної діяльності.

Дані, щодо вибору колірних асоціацій до понять: «Родина» та «Дитина» у матерів-працівників ОВС і матерів, які працюють в інших державних установах наведено у таблицях 3, 4.

Таблиця 3

Вибір колірних асоціацій до поняття «Родина» у групах досліджуваних (%)

Колір	Матері першої групи	Матері другої групи	φ	P
Синій	0,00	15,00	2,83	0,01
Зелений	60,00	5,00	4,70	0,01
Червоний	30,00	25,00	0,39	-
Жовтий	10,00	0,00	2,29	0,05
Фіолетовий	0,00	10,00	2,29	0,05
Коричневий	0,00	25,00	3,73	0,05
Чорний	0,00	10,00	2,29	0,05
Сірий	0,00	10,00	2,29	0,05

Дані представлені в таблиці 3, свідчать про те, що найчастіше по відношенню до поняття «Родина» жінки працівники ОВС обирають зелений колір. Це говорить про те, що ставлення до родини у жінок працівників ОВС тісно пов'язане з самоповагою. Поширений вибір червоного та жовтого кольорів говорить про те, що не останню роль у ставленні цих жінок до родини грає думка тих, хто їх оточує. При цьому, в червоному кольорі ведучим є вольове зусилля, а у жовтому імпульсне.

Група матерів працівників інших державних установ до поняття «Родина» обирають, як основні так і додаткові кольори. Поширений вибір синього кольору говорить про схильність цих жінок до співчуття та співпереживання, уміння розуміти. Аналізуючи і всі інші колірні асоціації, які обрані до поняття «Родина» в обох групах досліджуваних, можна говорити про те, що жінки працівники ОВС більше ніж жінки працівники інших державних установ хочуть справляти враження на членів своєї родини та на оточуючих, для них важливо щоб їх визнавали у суспільстві, прислухалися у родині, а також їм притаманне збереження свого образу дії. Вони поступають так, як вважають за потрібне, всупереч можливій опозиції та опору, вони прагнуть отримувати результати і добиватися успіху, але в той же час вони активні й товариські. Матері, які працюють в інших державних установах навпаки менш енергійні, стабільніші по відношенню до сім'ї і своїх обов'язків по відношенню до неї, більш схильні до потреби в розумінні, схваленню з боку членів родини.

Таблиця 4

Частота колірних асоціацій до поняття «Дитина» у групах досліджуваних (%)

Колір	Матері першої групи	Матері другої групи	φ	P
Синій	10,00	10,00	0,00	-
Зелений	10,00	10,00	0,00	-
Червоний	20,00	10,00	1,01	-
Жовтий	20,00	30,00	0,83	-
Фіолетовий	40,00	30,00	0,75	-
Коричневий	0,00	10,00	2,29	0,05
Чорний	0,00	0,00	0,00	-
Сірий	0,00	0,00	0,00	-

Результати представлені в таблиці 5, свідчать про найпоширеніший вибір до поняття «Дитина» серед жінок першої групи фіолетового кольору, свідчить в даному випадку про «смутні» уявлення про виховання дитини, непослідовність у ставленні до своєї дитини.

Матері працівники ОВС з їх зайнятістю на службі вимушені часто вдаватися до допомоги рідних, дитячих установ, деколи у них самих складається враження, що діти зростають без їх участі, що підтверджують отримані нами дані.

Матері, які працюють в інших державних установах значно частіше ніж матері працівники міліції обирають відносно цього поняття «жовтий» та «фіолетовий» кольори, що мабуть говорить про їх більш світле, радісне сприйняття дитини. А також матері, які працюють в інших державних установах більше прагнуть до взаєморозуміння зі своєю дитиною, що дає можливість кращим чином розуміти її потреби, думки та почуття.

Висновки

1. Матері працівники ОВС мають більш невизначене уявлення про виховання дитини, ніж матері, які працюють в інших державних установах, у зв'язку з чим уникають тривалих стосунків з дитиною, але через специфіку своєї професійної діяльності набагато частіше думають про безпеку своєї дитини.

2. В материнському ставленні у жінок працівників ОВС переважають такі стилі

виховання, як інфантилізація, симбіоз та гіперсоціалізація. Це говорить про те, що матері працівники міліції занадто турбуються за своїх «маленьких» дітей, захищають їх від реалій життя, намагаючись максимально контролювати їх і нав'язувати свою думку.

3. Жінки працівники ОВС більше ніж жінки працівники інших державних установ ставляться до родини більш поверхово, намагаючись справляти враження на членів своєї родини та на суспільство, прагнучи визнання та поваги у ньому. Також жінки-працівники міліції більш самодостатні, більше наполягають у родині на своїх варіантах прийняття рішень щодо виховання дитини, ці жінки менш, ніж жінки другої групи схильні до потреби в розумінні та схваленні з боку членів родини.

Проте, всі виявлені нами особливості материнського ставлення до дітей у жінок-працівників ОВС, перш за все, на нашу думку, пов'язані з браком часу на сімейні стосунки та іншими особливостями професійної діяльності працівника органів внутрішніх справ.

Одержані результати мають особливу практичну значимість і можуть застосовуватися:

- Психологами центрів психологічної підтримки в ОВС при вивченні сфери материнства у жінок працівників ОВС та у разі потреби допомогти жінці,
- Керівництвом органами та підрозділами ОВС при розгляді пільг для жінок на вихованні яких є неповнолітня, а особливо мала дитина,
- Психологами центрів психологічної підтримки в ОВС при проведенні навчально-роз'яснювальної роботи з жінками-працівниками щодо особливостей впливу відношення до дитини на її інтелектуальний розвиток, емоційний стан та відношення до батьків,
- Практичними психологами, працюючим з сім'ями та з дітьми у рамках особистої практики та дитячих навчальних закладів.

Вподальшому необхідно поглибити вивчення материнського ставлення у жінок працівників органів внутрішніх справ та їх ставлення до кар'єри та роботи у практичних підрозділах ОВС. Маючи за мету дослідження впливу виконання професійних обов'язків жінками співробітниками органів внутрішніх справ на материнське ставлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дружинин, В.В Психология семьи / В.В Дружинин. - М.: КСП, 1996. - 278с.
2. Овчарова, Р.В Психологическое сопровождение родительства / Р.В Овчарова. - М.: Изд-во Института психотерапии, 2003. - 319с.
3. Прихожан А.М Психология тревожности: дошкольный и школьный возраст / А.М Прихожан. - Изд. 2-е - СПб.: Питер, 2009. - 192 с.
4. Эйдемиллер, Э.Т Семейная психотерапия / Э.Т Эйдемиллер, В.В. Юстицкис. - Л.: Медицина, 1990. - 325 с.
5. Эйдемиллер, Э.Г Семейный диагноз и семейная психотерапия / Э.Г. Эйдемиллер, И.В. Добряков, И.М. Никольская. - Изд. 3-е - СПб.: Речь, 2007, - 352с.
6. Parker R Mother love Mother hate: power of maternal ambivalence./ R. Parker. - USA.: Basicbooks, 1995, 113 p.